

Täysistunto

Tiistai 14.2.2023 klo 14.04—16.53

3. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi avioliittolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Hallituksen esitys HE 172/2021 vp

Lakialoite LA 39/2019 vp

Valiokunnan mietintö LaVM 26/2022 vp

Toinen käsittely

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Toiseen käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 3. asia. Nyt voidaan hyväksyä tai hylätä lakiehdotukset, joiden sisällöstä päätettiin ensimmäisessä käsittelyssä. — Keskusteluun, edustaja Räsänen.

Keskustelu

14.05 Päivi Räsänen kd: Arvoisa herra puhemies! Tässä on siis käsiteltävänä lakiesitys pakkoavioliiton mitätöinnistä tai pakkoavioliiton kumoamisesta. Pakkoavioliittohan on sellainen ihmisloukkaustilanne, johon liittyy usein myös paljon muita ongelmia. Se voi tarkoittaa suvun tai yhteisön hylkäystä. Se voi tarkoittaa kunniaväkivaltaa, jopa kuolemaa. Aina taustalla ei kuitenkaan ole suku tai kulttuuriset seikat. Joissain tapauksissa on voitu esimerkiksi pakottaa avioitumaan kolmannen valtion kansalaisen kanssa, jotta jälkimmäinen saisi oleskeluoikeuden. Länsimaissa, esimerkiksi Suomessa, pakkoavioliitoista arviolta jopa noin kolmannes on lapsiavioliittoja, joissa joko toinen tai molemmat puolisoista ovat alle 18-vuotiaita.

Tässä esityksessä siis esitetään, että avioliittolakiin lisätään säännökset avioliiton kumoamisesta. Tämä avioliiton kumoaminen olisi siis avioeroon nähden vaihtoehtoinen menettely pakottamalla solmitun avioliiton purkamiseen. Tämä on mielestäni erittäin kannattava, mutta samalla täytyy muistaa, että pelkästään tämä juridinen toimenpide ei riitä vaan pakkoavioliiton uhri voi olla hyvin monella muullakin tavoin avun tarpeessa.

Mutta sitten tähän mietintöön on liitetty vastalause, jossa ovat kokoomuksen kansanedustajat tämän vastalauseen allekirjoittajina, ja he ehdottavat, että myös pakkoavioliiton mitätöinnin tulisi tämän kumoamisen rinnalla olla mahdollista, ja kyllä mielestäni nämä perustelut, jotka tässä vastalauseessa ovat, ovat harkinnan arvoisia, ja itse tätä kyllä kannattaisin. Kumoamisen oikeusvaikutukset olisivat todellakin samat kuin avioeroissa, ja mitätöinti tarkoittaisi, ettei avioliittoa koskaan ole ollut, eli ne oikeudet ja velvollisuudet, jotka puolisoille syntyvät avioliittoon vihkimisen myötä, katoaisivat. Tämä mitätöintivaihtoehto voisi olla parempi joissakin tapauksissa — ehkä harvemmissa tapauksissa, mutta joissakin tapauksissa — esimerkiksi silloin, kun liitto on lapseton, tai tapauksissa, joissa uhri on varakkaampi, koska jos avioliitto vain kumotaan, niin sitten ne ikään kuin avioeroon kuuluvat oikeusvaikutukset myös omaisuuden osalta jäävät ja ovat uhrin kannalta epäedul-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2022 vp

lisia. Eli pitäisin tarkoituksenmukaisena, että uhrilla olisi mahdollisuus tehdä valinta mitä-toinnin ja kumoamisen välillä.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. — Ja edustaja Keto-Huovinen.

14.08 Pihla Keto-Huovinen kok: Arvoisa puhemies! Teen kokoomuksen vastalauseen mukaisen lausumaehdotuksen, jonka mukaan eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy viipymättä tarvittaviin toimenpiteisiin, jotta pakkoavioliiton kumoamiselle vaihtoehtoisena menettelynä mahdollistetaan myös pakkoavioliiton mitätöinti.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Ja edustaja Sjöblom.

14.09 Ruut Sjöblom kok: Arvoisa puhemies! Kannatamme pakkoavioliiton kumoamis-mahdollisuuden säätämistä lakiin, mutta samaan aikaan pidämme tärkeänä, että myös mitätöintiin olisi mahdollisuus. Olisi erittäin tärkeää, että uhri voisi oman oikeusturvansa toteutumisen vuoksi valita parhaiten sopivan menetelmän. Siksi kannatan edustaja Keto-Huovisen esitystä.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. — Edustaja Reijonen.

14.09 Minna Reijonen ps: Arvoisa herra puhemies! Käsittelemme nyt avioliittolain muuttamista. Kun tätä pakkoavioliittoa ja sen kumoamista käsittelemme, niin ihan mielenkiintoista olisi kuulla valiokunnalta ja muilta, jotka mukana ovat olleet tätä asiaa käsittelemässä aikaisemmin, koskeeko tämä mitenkä isoa osaa käytännössä. Mitenkä isoa ihmismäärää tämä on koskettanut ja tulee koskemaan? Onko minkälaista arviota tästä? — Kiitos.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Edustaja Meri.

14.09 Leena Meri ps: Kiitos, arvoisa puhemies! Tätä valiokunta käsittelee huolellisesti. Tuossa edustaja Räsänen toi esille mitätöinnin mahdollisuuden. Valiokunnan enemmistö ei nyt puoltanut tätä. Ministeriöhän on tutkinut tarkkaan, mikä olisi se paras keino puuttua tähän ilmiöön, itse asiassa erittäin epätoivottavaan ilmiöön. Tässä mikään näistä, oli se sitten mitätöinti tai kumoaminen, ei tehoaisi, kuten kuulumme asiantuntijakuulemisessa, siihen, että kulttuurinen ja uskonnollinen avioliitto saattaa jäädä silti voimaan.

Tässä toitte esille, että jos se olisi mitätöinti, niin silloin kaikki oikeudet poistuisivat. Se on juuri se ongelma. Esimerkiksi lapsiavioliitto on tänne tullut, ja jos se mitätöitäisiin, jäisi vielä ongelmia lapsen asemasta ja avio-oikeudesta, joita pitäisi säädellä erikseen. Lisäksi valiokunta päätyi tähän kumoamiseen juuri siitä syystä, että kun ministeriö oli tarkastellut näitä eri vaihtoehtoja, niin ongelma tosiaan on se, että se ei pureudu tähän uskonnolliseen ja kulttuurilliseen avioliittoon.

Myöskään en henkilökohtaisesti eikä perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsonut tarpeelliseksi olla mukana tässä vastalauseessa sen vuoksi, että siinä olisi kolme eri vaihtoehtoa: olisi nykyinen avioero, olisi kumoaminen ja mitätöinti. Jo nyt tuli merkittävältä perheoikeuden asiantuntijoilta, muun muassa professori Kankaalta ja professori Heliniltä, ja myös Asianajajaliitolta vahvaa kritiikkiä siitä, että tämä sotkee jo nyt suomalaista avioliit-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2022 vp

tojärjestelmää, koska tässä tietyllä tavalla tulee syyllisyysperiaate harkintaan, kun nykyisinhan pääsee vain hakemuksella eroon tietyn ajan vuoksi.

Oikeuskäytännön varaan jää myös hyvin pitkälle se, jos on kilpailevat hakemukset. Tämä lopputulos on kyllä mielestäni aivan sama tällä lainsäädännöllä kuin se olisi, jos sitä kutsuttaisiin mitätöinniksi. Ehkä tässä on kysymys enemmän siitä, miltä se ulospäin näyttää.

Myöskin ajattelen, että tätä lakia pitää seurata sen vuoksi, toimiiko nykyinen osituksen sovittelua koskeva pykälä riittävällä tavalla tässä, niin että pakotettu varakkaampi osapuoli ei joudu luovuttamaan tasinkoa, vai tuleeko sinne säätää erillinen pykälä tästä. Tästäkin keskusteltiin lakivaliokunnassa, ja tästä syystä me annoimme ponnet seurata tätä lakia, sen toimivuutta, tuleeko siitä kenties ongelmia, kun tähän koskee kaikkia, niin ettei joku kekseliäs huoltoriita-/avioeroriitahenkilö ala käyttää tätä sitten estääkseen ehkä pikaisen mahdollisuuden saada avioero. Pohdimme tämän erittäin huolellisesti, ja sen takia aina-kaan henkilökohtaisesti en ollut mukana tässä kokoomuksen vastalauseessa.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Ja edustaja Räsänen.

14.13 Päivi Räsänen kd: Arvoisa puhemies! Olen edustaja Meren kanssa, valiokunnan puheenjohtajan kanssa, samaa mieltä siitä, että varmasti kumoaminen on suurimmassa osassa tapauksia se paras vaihtoehto, etenkin silloin kun on pitkäaikainen parisuhde tai pariskunta on ollut pitkään yhdessä, silloin kun heillä on lapsia, silloin kun uhri on puolisoaan varattomampi ja kun liitossa ei ole väkivaltaa, mutta niissä ehkä harvoissa tapauksissa, joissa uhri on varakkaampi tai liitossa on ollut huomattavasti väkivaltaa, liitto on solmittu esimerkiksi taloudellisen hyväksikäytön vuoksi, ajattelen, että olisi hyvä, että uhrilla olisi mahdollisuus myös tämä mitätöinti valita — eli se olisi uhrin valinta, valitseeko hän kumoamisen vai mitätöinnin.

Se on kyllä varmasti totta, että juristeille tästä tulee päänvaivaa, että tässä on nyt monenlaisia vaihtoehtoja — on siis todellakin avioero tai kumoaminen, mahdollisesti mitätöintikin, jos eduskunta siihen päätyy — mutta on hyvä, että tällä tavoin olemme tätä pakkoavioliitto-ongelmaa purkamassa ja siihen tuomassa apua.

Täällä kyseltiin sitä, kuinka paljon näitä tapauksia on. Muistaakseni niitä Suomessa on keskimäärin noin viitisenkymmentä tapausta vuodessa. Ehkä valiokunnan jäsenet osaavat paremmin vastata tähän kysymykseen.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. — Ja edustaja Autto.

14.14 Heikki Autto kok: Arvoisa puhemies! Tässä valiokunnan jäsenet ovat käyneet hyvää ja asiantuntevaa keskustelua tästä sinänsä erittäin tärkeästä ja niille ihmisille, joita tämä koskettaa, todella merkittävästä kysymyksestä eli pakkoavioliittojen purkamisesta ja siitä, mitkä ovat sitten oikeat keinot siihen. On tärkeää, että tähän ongelmaan puututaan, ja myös tämä kumoaminen on askel oikeaan suuntaan tässä asiassa. Mutta tosiaan, arvoisa puhemies — samalla tavalla kuin edustaja Räsänen täällä edellä on asiaa perustellut, tai niin kuin edustaja Keto-Huovinen edustaja Sjöblomin kannattamana on vastalauseen mukaisen muutosesityksen tehnyt — kyllä myös mitätöinnin olisi tärkeää olla tässä mukana. On paljon tärkeämpää, että eduskunta turvaa näiden pakkoavioliiton uhriksi joutuneiden ihmisten asemaa kuin että ikään kuin tällaisesta juristerian näkökulmasta ajattelisimme,

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2022 vp

mikä sattuu olemaan tuomioistuinkäsittelyn tai asianajajien kannalta helpointa terminologiaa ja lainsäädäntöä. Elikkä tässä mielessä näen vastalauseen mukaisesti, että myös tämän mitätöinnin olisi syytä olla mukana tällaisissa pakkoavioliittojen purkamisen muodoissa.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Edustaja Meri.

14.16 Leena Meri ps: Kiitos, arvoisa puhemies! Joo, en ainakaan itse henkilökohtaisesti eikä valiokuntakaan minkään juristerian vuoksi katsonut tätä mitätöintiä tämän lainsäädännön yhteydessä mahdottomaksi. Lakivaliokuntahan antoi lausuman siitä, että tätä seurattaisiin ja ryhdytään tarvittaessa toimenpiteisiin, jos tuo mitätöinti halutaan tähän lisätä, mutta kun ministeriö on juuri tehnyt lainvalmistelun yhteydessä tämän arvioinnin, niin katsottiin tarpeettomaksi ja ehkä jopa haitalliseksi tehdä se tässä yhteydessä. Valiokuntahan toteaa, että mitättömyys merkitsee sitä, että puoliso ja mahdolliset lapset menettäisivät kaikki avioliittoon perustuvat oikeudet, ja sillä voisi olla kohtuuttomia vaikutuksia. Lisäksi tuossa tuli esille, että se poistaisi kaiken sen, että on ollut naimisissa.

Tässä kumoamisen yhteydessä tuli esille sama ongelma, elikkä kun sinne rekisteriin tulee sitten ”naimaton” tai mikä nyt on ollut aikaisemmin, niin kun meillä on tämä avio-oikeusjärjestelmä ja oikeus ja velvollisuus suorittaa ositus, niin sitten piti kuitenkin luoda semmoinen järjestelmä, että siellä tulee tietty merkintä, että sinä olet ollut naimisissa, koska ne, jotka ovat perintöoikeuden kanssa paljon pelanneet, tietävät, että kun on ollut naimisissa, niin pitää selvittää, onko ositus suoritettu ja onko leskellä tai aviopuolisolla vaatimuksia. Tästä syystä sama ongelma tulisi kyllä tämän mitätöinninkin osalta, koska sitten siellä on tiettyjä oikeusvaikutuksia.

Eli meillä on tällainen aviovarallisuusjärjestelmä, joka on itse asiassa vähän ongelmallinen. Meillä esimerkiksi perinnön vastaanottaminen vanhennee lähtökohtaisesti kymmenessä vuodessa, mutta olen tässä edustaja Kurvisen kanssa itse asiassa viime kaudella tehnyt lakialoitteen siitä, että myös ositusvaade voisi vanhentua noin kymmenessä vuodessa. Nythän se aiheuttaa erilaisia ongelmia jopa tämän tyyppisissä tai missä muissa tahansa kuolinpesissä, kun jopa 20—30 vuotta vanhoista avioeroista pitää lähteä jostakin selvittämään, onko ositus toimitettu ja ovatko esimerkiksi kuolinpesän osakkaat kaikki siinä. Eli se ei ole juristeriaa, vaan se johtuu meidän lainsäädännöstä, jota pitäisi sitten muuttaa.

Mutta tosiaan lakivaliokunta kyllä puolsi tämän asian seuraamista, ja jos tämä osoittautuu riittämättömäksi, niin totta kai se pitää tuoda. Eihän me nyt vastusteta missään tapauksessa sitä, että asiat on riittävällä tavalla hoidettu, vaan sitä, että jos on juuri tehty valinta, niin sitten saman tien alettaisiin tekemään jo kolmatta valintaa. Kyllä se kuitenkin niin on, että meidän on pidettävä oikeusjärjestyksessäkin jonkinlainen keinovalikoima. Se on hyvin poikkeuksellista, että ihminen voi itse niin sanotusti valita useista vaihtoehtoista. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitos. — Ja edustaja Myllykoski.

14.19 Jari Myllykoski vas: Arvoisa puhemies! Mielestäni valiokunnan puheenjohtaja kuvasi hyvin kyllä sitä problematiikkaa, mikä sitten tähän mitätöintiin voisi tulla. En ole tapausasiantuntija, vaikka elävän leski olenkin, mutta siinä mielessä täytyy tuoda tämä esille.

Mitä itse luen lehdistä ja mitä kohtaan, niin yleensä hyväksikäyttäjä on sitä taloudellista asemaa hyödyntävä ja se voimakkaampi osapuoli kyllä näissä tilanteissa. Mennäänpä nyt

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2022 vp

vaikka siihen, mihinkä lainsäädäntöä yleensä tehdään: heikommassa asemassa olevan turvaamiseksi. Ja valiokunnan lähtökohta on ollut kyllä oikea siinä mielessä, että pidättäydytään tässä, mitä nyt esitetään, ja seuraaminen on toki hyvästä. Mielestäni, vielä kerran sanon, valiokunnan puheenjohtaja hyvin avasi tämän problematiikan, ja tästä on hyvä mennä eteenpäin.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. — Ja edustaja Räsänen.

14.20 Päivi Räsänen kd: Arvoisa herra puhemies! Korostan vielä, että ehdottomasti useimmissa tapauksissa juuri tämä avioliiton kumoaminen on se oikea ja parempi vaihtoehto, ja tässä vastalauseessahan ei olla sitä vastustamassa vaan kannatetaan — tuotaisiin vaan tämä mitätöimisen vaihtoehto tähän rinnalle.

Tuossa edustaja Meri puhui näistä vaikutuksista perinnönjakoon. Itse luen täältä lakivaliokunnan mietinnöstä tästä mitätöintivaihtoehdosta, ja tässä sanotaan, että sen seurauksena puoliso ei voi vaatia avioliittoon perustuvia oikeuksia, jotka koskevat esimerkiksi perintöä. Eli ymmärtääkseni tätä ongelmaa perinnön kohdalla ei tulisi, että näitä vaatimuksia voisi seurata, jos tämä mitätöintivaihtoehtokin olisi olemassa ja jos sitä joku uhri haluaisi käyttää. Ja lähinnä se tulisi todellakin kyseeseen niissä tapauksissa, joissa uhri olisi sitten se varakkaampi osapuoli.

Tarkistin vielä tämän pakkoavioliittojen määrän. Suomessahan viime vuosina pakkoavioliittojen määrän on havaittu kasvavan, ja viimeisin tilasto on todellakin se, että ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaaksi otettiin 52 henkilöä, joiden arvioitiin joutuneen pakkoavioliittoon. Se on huolestuttavaa, että tämä luku oli kaksi kertaa suurempi kuin edellisenä vuonna, ja aika moni näistä liitoista on solmittu, kun uhri on ollut vielä alaikäinen.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. — Ja nyt vielä valiokunnan puheenjohtaja edustaja Meri.

14.22 Leena Meri ps: Arvoisa puhemies! Siis tarkennuksena: Puhuin siitä, että henkilöllä olisi mahdollinen avio-oikeus — se liittyy kuolinpesän osakkaisiin — en perintöoikeudesta. Eihän tätä mitätöintilainsäädäntöä ole ollut olemassa, ja oikeuskäytännössä voisi hyvin tulla sitten eteen tilanteita, että jos jostakin tulisi tietoon, että he ovat olleet naimisissa, niin pitäisi ruveta sitten miettimään, että okei, vaikka se on mitätöity, niin onko syntynyt jonkinlaisia oikeuksia tähän kuolinpesään — mutta eihän sitä tässä nyt ole ratkaistu, kun sitä ei ole ehdotettu. Sen takia juuri, siinä on monta monessa. Mutta hyvä, kun toitte asian esille. Tarkennan, että en tarkoittanut perintöoikeutta vaan nimenomaan tätä mahdollista avio-oikeutta ja oikeutta tehdä ositusvaatimuksia, mikä tuli tässä kumoamisen yhteydessä myös esille ja mistä syystä sinne rekisteriin tehdään merkintä, että vaikka siellä lukisi ”naimaton”, niin siellä on semmoinen merkintäkoodi — en tiedä nyt, minkä näköinen se tulee olemaan — juuri sen takia, että jos lähdetään etsimään sitten vanhoja avioliittoja ja niitä tarvitaan, niin sieltä sitten se löytyy. Tässä on juuri tämä avio-oikeudellinen ongelmatilanne.

Tämä on tärkeä keskustelu, ja kyllähän tämä ehdottomasti on epämiellyttävää kaikin tavoin. Ei ketään pidä avioliittoon pakottaa, ja jos tämmöistä tapahtuu, niin kyllä siitä puolisoista pitää päästä eroon ja niin, että todella pääsee. Mutta edelleen tähän jäävät nämä us-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2022 vp

konnolliset ja kulttuuriset avioliitot, joista sitten asiantuntijakuulemisissakin tuli esille, että miten niihin voidaan vaikuttaa, ja kyllä se on sillä vaikuttamalla, että näissä uskonnollisissa yhdyskunnissa tuodaan esille, että Suomessa noudatetaan Suomen lakia ja jos täällä on avioero tai mitätöinti tai kumoaminen tai mikä se ikinä sitten onkaan nimeltään, niin se on sitten siinä ja naimisissa ei enää olla. — Kiitos.

Keskustelu päättyi ja asian käsittely keskeytettiin.